ABSTRACT

DOI 10.36074/grail-of-science.17.06.2022.080

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Бондарук Юлія Сергіївна
Науковий співробітник
Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, м.Київ, Україна

В останні десятиріччя активних досліджень набуло спрямування вивчення проблеми психологічної безпеки особистості в різних умовах життєдіяльності, і зокрема психологічної безпеки освітнього середовища і безпеки дітей в ньому. Захищеність та підтримка безпечного стану особистості від впливу безлічі несприятливих факторів в сучасному мінливому світі є однією з найбільш гострих проблем. Сучасні дослідники визначають психологічну безпеку як стан збереження психіки, що передбачає підтримку певного балансу між негативними впливами на людину навколишнього середовища і її стійкістю, здатністю подолати ці впливи власними ресурсами або за допомогою захисних факторів середовища. Психологічний стан особистості та безпека середовища невід'ємні одне від одного і є передумовою сталого розвитку та нормального функціонування людини у взаємодії з середовищем. Психологічна безпека особистості полягає в переживанні нею своєї захищеності/незахищеності в конкретній життєвій ситуації. Особливого значення це набуває в дитячому віці в умовах навчання та виховання, коли дитина перебуває в певних малих чи великих групах, зокрема в родині чи в освітньому середовищі [1, с.71].

Психологічна безпека характеризується через поняття збереження психічного здоров'я дитини і відсутності психологічної загрози, а також розглядається як такий стан дитини, коли відбувається її оптимальний психічний та фізичний розвиток і усуваються внутрішні та зовнішні загрози психічному здоров'ю. Передбачити виникнення психологічної небезпеки нелегко. Проблема в тому, що досі немає обґрунтованої і докладної загальної класифікації загроз психологічній безпеці дітей, а тому основні ризики або загрози можна умовно поділити на дві групи: зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх можна віднести такі:

- недостатня увага з боку батьків або занедбаність;

- гіперопіка, коли дорослі все роблять замість дитини позбавляючи її самостійності й ініціативи як у діяльності, так і в прийнятті рішень;

- некорректне ставлення до дітей з боку вихователів, вчителів або інших дорослих; авторитарне виховання; незацікавленість дитиною з боку дорослих;

- несприятливі умови навколишнього середовища (освітлення, оздоблення класної кімнати, відсутність ігор та місця для відпочинку та рухливої активності тощо), а також необґрунтовані заборони в класі;

All rights reserved | Creative Commons Attribution 4.0 International License

- інтелектуальні, емоційні або фізичні перевантаження, порушення режиму життєдіяльності або одноманітність повсякденного життя;

- несформованість у дітей уявлень про загальні правила поведінки в дитячому колективі або недотримання цих правил;

- порушення міжособистісних стосунків дітей в класі; ігнорування або ізоляція дитини в класі, брутальність або жорстокість з боку дітей та відсутність адекватної реакції з боку педагога.

До внутрішніх можна віднести такі:

- наявність відхилень фізичного розвитку (порушення зору, слуху або ін.);

- такі риси характеру дитини як нерішучість або навпаки надмірна активність чи звичка бути в центрі уваги;

- прояви негативної поведінки, що сформувалися внаслідок неправильного виховання в родині і які призводять до того, що у спілкуванні дитину свідомо відштовхують ровесники і підсвідомо дорослі;

- усвідомлення дитиною свого відставання в тому чи іншому виді діяльності порівняно з іншими дітьми, що призводить до формування комплексу неповноцінності і, зокрема, до зародження такого почуття, як заздрощі;

- відсутність автономності, що проявляється в залежності в усьому від дорослого і породжує почуття безпорадності, коли дитині доводиться діяти самостійно [2].

Загальною причиною загрози психологічній безпеці дитини є хибні уявлення про навколишній світ, які не дають можливості дитині добре орієнтуватися в ньому. А тому діти часто перебувають в стані психоемоційного напруження, що призводить до появи у них психосоматичних розладів, які можуть негативно позначатися на самопочутті та поведінці дитини. Саме тому, ми вважаємо, що в закладах освіти має бути розроблено систему загального та індивідуального психологічного захисту дитини, яка б враховувала особисті проблеми дитини, її досвід, звички, умови виховання в родині та ін.

На думку дослідника П. Дікса, у закладі освіти має бути створена, запроваджена і узгоджена з усіма співробітниками культура зміни поведінки дітей. Тобто персонал закладів освіти має реагувати на відхилення у поведінці дітей чуйним, передбачуваним та послідовним способом [5].

Цікавим є приклад однієї з британських початкових шкіл Білеслі (Billesley School), в якій великої уваги приділяють саме соціальному та емоційному навчанню (SEL), а в закладі є представник з психічного здоров'я, регулярні заняття для персоналу з підвищення кваліфікації, що присвячені психічному здоров'ю дітей; функції наставника-спеціаліста, працівник служби підтримки сім'ї, і усі співробітники підготовлені для надання допомоги в разі прояву несприятливих дитячих переживань (ACES) за допомогою онлайн-навчання [3].

Першим важливим кроком в цій початковій школі було створення послідовного середовища з низьким рівнем збудження та заспокійливим місцем (Clever Classrooms) [3; 4].

Дослідивши безпечні місця в школах, вони створили власні безпечні місця, які надають необхідну віддушину від занять в класній кімнаті. В цих кімнатах наставники можуть поговорити з дітьми і надати можливість

 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution 4.0 International License

проаналізувати, що може бути причиною певної поведінки, а також запропонувати стратегії деескалації, усвідомлену діяльність, роздуми чи просто комфорт. Вони також наголошують на тому, що перебування в цих місцях не є покаранням чи тактикою уникнення, а уособлюють можливість та вибір, коли діти можуть обрати безпечний простір для саморегуляції, а потім повернутися до класу.

Досвід цієї британської школи показує, що учні активно використовують ці безпечні місця і у них є представники з старших учнів в якості послів Групи благополуччя і обізнаності учнів (SWAG), аби підтримувати позитивне психічне здоров'я в школі і одним з цих обов'язків є турбота про безпечний простір та популяризація його використання. Надання можливості використання таких безпечних місць, де діти можуть навчатися саморегуляції та отримувати особистісний комфорт та вчитися робити успшний вибір, сприяє розвитку їх стійкості [3].

Отже, роль закладів освіти у створенні спеціальних програм та умов психологічної безпеки та безпечного середовища для учнів є вирішальною і особливо значущою для учнів початкової школи, оскільки саме у період молодшого шкільного віку у них закладається ставлення до навчання, базисні поведінкові патерни та культура поведінки, моральні цінності, а також загальний культурний рівень.

Список використаних джерел:

[1] Блохіна І.О., & Москаленко О.В. (2019). До проблеми формування психологічної безпеки особистості в малих групах. *Актуальні проблеми психології:* зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. XVIII: Методологія і теорія психології. Київ. Ніжин. 71-79. https://ela.kpi.ua/handle/123456789/30260

[2] Психологічна безпека дитини: у пошуку «золотої середини». (2018). Вилучено із: http://prystaylove.lbd-osv.gov.ua/news/21-15-03-22-05-2018/

[3] Billesley Research School. (2020). We All Need A Safe Space. Вилучено із: https://researchschool.org.uk/billesley/news/we-all-need-a-safe-space

[4] EEF Social Emotional Learning Toolkit (2019). London. Education Endowment Foundation.

[5] Dix, P. (2017). When the Adults Change, Everything Changes: Seismic shifts in school behaviour. London. Independent Thinking Press.

All rights reserved | Creative Commons Attribution 4.0 International License